

Елизабета ДИМИТРОВА

ВИКТОР ЛИЛЧИЌ АДАМС – ЧОВЕКОТ СО ХРАБРО СРЦЕ

УДК: 929Лилчиќ Адамс, В.

*Силна̄а врска на̄ пријател̄с̄т̄во̄ӣо не е секогаш решлива равенка;
пријател̄с̄т̄во̄ӣо не е секогаш еднакво давање и земање.
намес̄т̄о̄ тоа, пријател̄с̄т̄во̄ӣо се попира на идејата дека секогаш знаеш
на кого можеш да се попириш кога ќе ти зацереба,
без разлика на околностите.*

Кога размислувам за археологијата како најезотична дисциплина помеѓу хуманистичките науки, сфера која бара посветеност и секојдневни жртви, храброст да се издржи, ентузијазам за постојана потрага и непресушна страст за големи откритија, помислувам на Хауард Картер и неговата епифанија во Долината на Кралевите и на Џон Обри и големиот успех кој го доведе до пронаоѓањето на мегалитските структури во Јужна Англија. Но, пред сè, помислувам на мојот колега и драг пријател – Виктор Лилчиќ Адамс, човек со неизмерна енергија, извонредни вештини и неверојатни постигнувања на полето на археологијата, елоквентен професор и неуморен теренски истражувач, посветен научник и талентиран писател, сериозен научник и бестрашен авантурист. Познавајќи го речиси целиот мој возрасен живот, би можела да напишам книга за неговите дострели во широката сфера на теоретските и теренските археолошките проучувања, но тоа не е мојата цел. Истражувајќи ја целокупната територија на Македонија во потрага по материјални остатоци на изминатите цивилизации во последните четириесеттина години, Виктор Лилчиќ Адамс стана најголемиот авторитет во доменот на класичната и средновековната археологија и водечки експерт за прашањата како што се: ранохристијанските космолошки теории, одбранбената инфраструктура и нејзината градежна типологија (античка и средновековна), архитектонската декорација на сакралните градби во претхристијанските времиња, како и во доцната антика, убикацијата на древните градови и воените коти во регионот на Македонија и пошироко, детерминацијата на типолошките и структурни одлики на археолошките артефакти од средновековието итн. Истовремено, во текот на овој долг период, тој организираше возбудливи предавања за своите студенти, ги посетуваше, како визитинг професор, стран-

ските универзитети, водеше археолошки кампови за обука на млади професионални кадри од соседните држави, координираше програмски образовни активности за летни школи со учество на домашни и странски студенти на прв и втор степен студии, планираше и дизајнираше проекти од особена важност за развојот на археолошката дисциплина и воспоставуваше соработка со широка мрежа на колеги од европските универзитети со цел соодветно да се презентираат истражувачките резултати, но и предизвиците во современата македонска археологија. Во меѓувреме, како директор на Управата за заштита на културното наследство со мандат од четири години, тој ја разви издавачката дејност на спомената институција, која публикуваше цела едисија на научно-популарни книги посветени на македонското културно наследство (археолошки локалитети и сакрални споменици), а ја издаде и монументалната, четиритомна енциклопедија со наслов *Македонија. Милениумски културно-историски факти* во 2013 година.

Автор на голем број книги и научни трудови, творец на многубројни прилози во археолошките списанија, годишници и други стручни публикации, Виктор Адамс веројатно ги има опфатено сите важни археолошки прашања во неговата огромна библиографија – податоци собирани за време на неговите археолошки патешествија и потраги низ целата земја, од „орканските висови“ на планинските сртови до немерливите длабочини на речните кањони. Од застрашувачката вертикална амплитуда на Марковиот град на Матка до пресушената рамнина на базиликата кај селото Подлес, од Линкестида и Девриоп низ Виа Игнација сè до тврдините на македонските кралеви кај Демир Капија, од моќната акропола кај Давина Кула до возможната убикација на Јустинијана Прима, од паганскиот хероон кај Барово до ранохристијанските базилики и нивната литургиска симболика, низ магистралните патишта на антиката до северната граница на древното Македонско кралство, од римските погребни споменици до мистичните сакраменти на раните христијански заедници, од крајпатните кастели до убикацијата на античкиот и средновековен град Пелагонија, од антиката до средновековието и понатаму се протега професионалното патешествие на Виктор Лилчиќ Адамс, повеќе од доволно за еден човечки живот и, секако, достоино за почит и восхитување.

Меѓу останатото, на Виктор Лилчиќ Адамс треба да му се припише следното: откривањето, анализата и класификацијата на мермерните капители од периодите на паганската антика и на ранохристијанската епоха, мапирањето на римската патна инфраструктура од главните магистрални правци сè до локалните рурални патишта, убикацијата на неколку древни градови споменати во античките пишани извори, одредувањето на северната граница на Македонското Кралство и дефинирањето на типологијата на археолошките артефакти поврзани со неговото постоење, следењето на патната траса на мегамагистралата Виа Игнација и ситуирањето на археолошките наоѓалишта долж нејзиниот инфрас-

структурен ток, реконструкцијата на паганските погребни ритуали и церемонии, создавањето каталог на ранохристијанските базилики, ископувањето на античкиот град кај Давина Кула и на уште неколку важни археолошки локалитети, истражувањето на античките и средновековни воени постови (кастели, каструми и сл.) на целата територија на Македонија, изработката на археолошка топографија на старите градови и тврдини, интерпретацијата на мистичниот симболизам на структуралните елементи во ранохристијанските базилики низ призмата на ритуалните димензии на нивниот просторен концепт, давањето предлози околу можната убијација на архиепископијата Јустинијана Прима со задоволителни експликации и проверени аргументи, и многу повеќе од тоа.

Сепак, покрај професионалниот капацитет и неговите академски квалитети, Виктор Лилчиќ Адамс е учтив, љубезен, внимателен и воспитан човек, т.е. вистински центлмен, титула, која во денешниот глобалистички свет сè помалку се употребува. Полн со доверба и разбирање, обележан со интегритет и карактер, директен и искрен, со голема самодоверба и со забележлива решителност, благословен со позитивен став и однос кон колегите и соработниците, и, над сè, отворен и пријателски расположен, подготвен да помогне и надарен со големо срце, Виктор Лилчиќ Адамс е вистински благородник меѓу археолозите во Македонија. Притоа, не мислам на неговото англо-руско благородничко потекло, туку единствено на неговите лични одлики – смелоста, сочувствителноста, чесноста, разумноста, милоста и дарежливоста, кои од него создале индивидуа на која може да ѝ се верува со полна доверба и со голема благодарност. Без разлика на просторот и времето, чекорејќи по стрмите падини на планинските висови северно од Скопје, патувајќи долж водената траса на реката Вардар во потрага по рановизантискиот оптички телеграф кој се протега од Пелагониската равница кон јужните краишта, откривајќи ги останките од доцноантичките тврдини во западниот дел од земјава, истражувајќи ги културните изохипси во Долината на македонските кралеви на крајниот југ од државата или истражувајќи среде зимските ветришта на карпестите вертикали во кањонот Матка, Виктор Лилчиќ Адамс секогаш бил опитен и посветен трагач, мотивиран и непоколеблив подвижник, но најмногу од сè – храбар човек и единствена личност во универзумот на археолошката наука.

Кога помислувам на големите историски приказни, се сеќавам на зборовите на Одисеј од Хомеровата Илијада: *ако некогаш некој сака да ја раскаже мојата приказна, нека каже дека чекорев со висџински џиџанџи. Луѓето се воздигнуваат и џаџаат како зимската берба, но овие имиња никогаш нема да умрат. Зџџоа, нека каже дека живеев во времето на Хекџор, скроџувачоџ на коњи. Нека каже дека живеев во времето на бесџрашничоџ Ахил.*

Нека каже дека јас, Елизабџа Димџрова, живеев во времето на Викџор Адамс.